

**EXTENDED
ABSTRACT****Evaluation of the Concept of Defamiliarization in
Michel Battori's Posters****Mohammad Khazaei*¹ Erfaneh Ismaili²****1. Professor, department of visual communication, faculty of art, tarbiat modarres university, Tehran, Iran**

mohamad.khazaei@gmail.com

2. M.Sc., graphic department, faculty of art, shariati technical and vocational school, Tehran, Iran

Received: 02.06.2019

Accepted: 11.08. 2019

DOI: 10.22055/PYK.2019.14966

Introduction

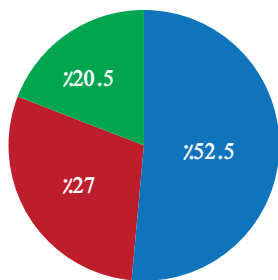
Defamiliarization is one of the most prominent ways to create creativity in graphics. This method is an attempt to disrupt the repetitive visual habits. Defamiliarization in the visual arts leads to the creation of completely new concepts that may draw more attention to the visual work. Defamiliarization is among the most efficient, effective, and creative ways to create communication in graphic design, especially posters. The graphic designer can use defamiliarization techniques to benefit from visual combinations and transformations deliberately and subtly to achieve a new meaning. These techniques which are called Visual figures of speech include fusion, alignment, substitution, change of function, deletion, personification, humor, and exaggeration. This study aimed to investigate the present works of "Michel Battori" to answer the following question: What visual figures of speech Michel Battori has employed most to create his posters? "Ahmadi" (1996) addresses the similarities between modernism and defamiliarization in his book titled "The Truth and Beauty" and considers defamiliarization as one of the most important aspects of modern art. Moreover, "Shafiei Kadkani" (2012), in an essay entitled "Defamiliarization," elaborates on the position of this approach in the literature and believes that all innovations in the field of literature and art, except in some rare cases, results from defamiliarization. "Sedghi" (2010), in his doctoral thesis entitled "Analysis of Factors and Elements Influencing the Message in Illustration" deals with the effective role of visual figures of speech in graphic design. In the same line, the book "Blue Elephant's Guidelines for Seeking Idea" by "Niroomand" (2011) is among the rare books which help students seek ideas in creative ways. In addition, he briefly addresses visual figures of speech in this book.

Keyword:Defamiliarization
Poster
Michel Battori
Visual Arrays
Graphic Design**Methodology**

This study was conducted based on a descriptive-analytical approach. The data were collected using library and internet resources. The posters were selected non-randomly and purposefully in this study.

Findings

The visual figure of speech is a branch of Visual Culture Studies that investigates the deliberate and subtle combinations and transformations to reach a new meaning. These measures include some kinds of mental impacts and a sense of satisfaction when facing a creative subject that resulted from combinations, replacements, and deviations from standards. The visual figures of speech in Michel Battori's posters were described and investigated. Moreover, 213 existing posters by Michel Battori were collected, analyzed, and separated based on the expression form of each poster. Subsequently, the frequency of using three main visual figures of speech by Michel Battori is illustrated in Figure 1. The use of fusion is strikingly preferable to the two other figures, namely alignment and substitution (table 1). Since Michel Battori benefited most from fusion, the posters were re-analyzed to obtain a more accurate evaluation of fusion subcategories used by him. According to Figure 2, the combination method outperforms the other two techniques in the fusion mode accounting for 42.9% of the total.

Fusion ● Alignment ● Substitution ●

Figure 1
 Frequency of using three visual figures of speech by Michel Battori
 Source: Author

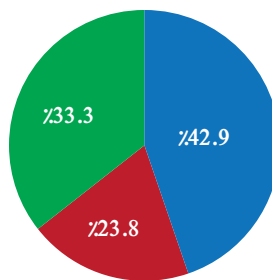

Figure 2
 Frequency of using fusion subcategories by Michel Battori
 Source: Author

Differences	Similarities	Relationship	Visual figures of speech
Fusion	Unusual combinations Extend the meanings of two parts with each other Reality mismatch	Complexities and delays in understanding Metaphorical expression Bilateral expression	Strange Asymmetrical Internal conflict
Alignment	Routine topics Visual misleading Quick understanding	Visual analogy Polysemy	Conflict Disagreement Tension Contrast
Substitution	Reality mismatch Indirect expression Evocative	Metaphorical expression Complex understanding of the subject lack of clarity	Implicit opposition
Spontaneous combination of the visual figures of speech	Complex expression, Innovation, Formation of memory, Pleasure of discovery, Subtle presentation of the subject		

Table 1. Summary of Visual Arrays, 2016. Source: Master's thesis

Conclusion

By elaboration on the visual figures of speech in posters by Michel Battori, it can be concluded that each figure can differently create a purposeful and effective change in the expression of the subject and induce a convincing effect on the audience. Moreover, fusion is the most widely used figure in Michel Battori's posters. He is one of the designers whose works are clearly based on the defamiliarization of objects and often uses visual figures of speech in this regard. Visual figures of speech or defamiliarization techniques are among the most commonly used methods of defamiliarization in Michel Battori's posters. His works based on the defamiliarization approach and the use of visual figures of speech individually and sometimes simultaneously have a sophisticated expression with innovation, formation of memory, subtle presentation of the subject which benefits from defamiliarization to create the figures.

References

- Ahmadi, Babak (1993). Text structure and interpretation. Tehran: Center Publication.
- Ismaili, Mystical (2016). Understanding the concept of demotivation in graphics by focusing on Michel Battery posters. Graphic Design Master's Thesis. School of Art. Trabiati Modares University.
- Shafiei Kadkani, Mohammad Reza (2012). defamiliarization, Bukhara Magazine. No. 89-90. P 12-21.
- Sedghi, Mehrdad (2010). Analysis of Factors Influencing Message in illustration. Doctoral dissertation on art research. School of Art. Tehran: Tarbiati Modarres University.
- Nirumand, Mohammad Hossein (2011). Blue Elephant's Guidelines for Seeking Ideas. Tehran: Mirdashti Publication.

محمد خزایی*
عرفانه اسماعیلی**

تاریخ دریافت: ۹۸/۳/۱۲
تاریخ پذیرش: ۹۸/۵/۲۰

شناخت مفهوم آشنایی زدایی در پوسترهای میشل باتوری

چکیده

آشنایی زدایی از بارزترین روش‌های خلاقیت در گرافیک است. این رویکرد عادت‌های بصری ما را که در طول زمان شکل گرفته، دگرگون می‌کند و موجب ایجاد شگفتی در مخاطب می‌شود. بهره‌گیری از آشنایی زدایی در هنرهای تجسمی و بصری منجر به آفرینش مفاهیمی کاملاً نو می‌شود. آشنایی زدایی از کارآمدترین، مؤثرترین و خلاقانه‌ترین روش‌های ایجاد ارتباط در طراحی گرافیک و به‌ویژه طراحی پوستر است. طراح گرافیک با استفاده از شگردهای آشنایی زدایی تحت عنوان آرایه‌های بصری از جمله: هم‌جوشی، هم‌جواری، جان‌شینی، تغییر عملکرد، حذف، جان‌بخشی، طنز، اغراق و غیره، از ترکیب‌ها و دگرگونی‌های بصری به‌طور عمدی و ماهرانه برای رسیدن به یک معنی جدید استفاده می‌کند. این تحقیق به شیوه‌توصیفی-تحلیلی و با هدف شناخت هر چه بیشتر و بهتر آرایه‌های بصری در طراحی گرافیک و نمود استفاده از آن‌ها در پوسترهای «میشل باتوری»^۱ انجام پذیرفته است و تلاش کردیم تا با مطالعه و بررسی آثار موجود این هنرمند به این پرسش‌ها پاسخ دهیم: آیا آشنایی زدایی از جمله روش‌های خلاقانه در طراحی پوستر است و میشل باتوری از کدام آرایه‌های بصری برای خلق پوسترهایش استفاده می‌کند؟ نتایج حاصل از این پژوهش گویای این حقیقت است که آشنایی زدایی از مؤثرترین و خلاقانه‌ترین شیوه‌های القای پیام در طراحی گرافیک است، همچنین هم‌جوشی پرکاربردترین آرایه بصری در آثار میشل باتوری است. میشل باتوری از شاخص‌ترین افرادی است که پوسترهایش را بر مبنای آشنایی زدایی می‌سازد و با بهره‌گیری از آرایه‌های بصری، یکی از موفق‌ترین و محبوب‌ترین طراحان گرافیک جهان با بیانی پیچیده همراه با نوآوری و خاطره‌انگیزی است.

کلیدواژه:
آشنایی زدایی
پوستر
میشل باتوری
آرایه‌های بصری
طراحی گرافیک

نویسنده مسئول، استاد گروه ارتباط تصویری، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران*
mohamad.khazaei@gmail.com
کارشناسی ارشد، گروه گرافیک، دانشکده هنر، دانشکده فنی و حرفه‌ای شریعتی، تهران، ایران**
erfane.esmaeili@yahoo.com

مقدمه

پوستر از مهم‌ترین ابزار اطلاع‌رسانی و ارائه پیام به مخاطب بر روی کاغذ است. با توجه به قدمتی که پوستر از دیروز تا به امروز در انجام این مهم داشته است، نیاز به آن همچنان ادامه دارد. هدف پوستر مثل هر اثر گرافیکی دیگر دیده شدن است؛ این هدف به معنای صرفاً تزئینی بودن پوستر نیست چرا که بلافاصله باید به درونمایه اصلی پوستر به عنوان قالبی بصری برای اطلاع‌رسانی و انتقال پیام اشاره کرد. طبعاً نوع برخورد و نگاه آفریننده اثر به مفاهیم که گاه به صورت مستقیم و گاه غیرمستقیم و با ابهام و اشارات بصری همراه است، پوستر را بدل به اثری هنری می‌کند که از پیچیدگی‌های ارتباطی خاص خود برخوردار است و مخاطب را به سوی خود می‌خواند. تعریف هنر طراحی گرافیک در طول زمان بنا به انتظاری که از بازخوردهای بصری کارآمد در هر زمان داریم تغییر می‌کند و نو می‌شود. به همین منظور، طراحان گرافیک باید مرتب در اندوخته‌های خود جایگزینی‌های درست‌تری انجام دهند و همیشه در پی کشف لحنی جدید و تازه و دارای خلاقیت برای ارائه آثار هنری خود باشند. با توجه به اهمیت پوستر به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزار اطلاع‌رسانی از دیروز تا به امروز و همچنین عدم توجه طراحان کم‌تجربه و غیرحرفه‌ای به تأثیر لحن مناسب و خلاق بصری در طراحی آن، ممکن است بهره‌گیری از آشنایی‌زدایی راه‌کاری مناسب برای طراحی پوستر باشد. طراح گرافیک با استفاده از آشنایی‌زدایی، از ترکیب‌ها و دگرگونی‌های بصری به طور عمدی و ماهرانه برای رسیدن به یک معنی جدید استفاده می‌کند، او همچنین به منظور تأثیرگذاری و جلب توجه مخاطب از طریق تصویر، از آشنایی‌زدایی بهره می‌گیرد و مخاطب را به دیدن و مشارکت در ارتباط مشتاق می‌کند. میشل باتوری از جمله افرادی است که از آشنایی‌زدایی در طراحی پوسترهایش بهره می‌گیرد. اغلب کارهای باتوری با آشنایی‌زدایی از واقعیت دو شیء و یا دو ایده، با هدف شگفت‌زده کردن مخاطب صورت می‌گیرد. پژوهش حاضر راه‌کارهای ایجاد آشنایی‌زدایی در پوسترهای میشل باتوری را می‌جوید و به دنبال شناختی کامل از این مفهوم و در نتیجه کاربردی آن در طراحی گرافیک، مخصوصاً طراحی پوستر است. این‌که بهره‌گیری از آشنایی‌زدایی چه نقشی در پوسترهای میشل باتوری دارد از اهداف اصلی این پژوهش به حساب می‌آید. در فرایند آشنایی‌زدایی از اشیاء، او بیشتر از آرایه‌های بصری بهره می‌گیرد. روش تحلیل این پژوهش، توصیفی-تحلیلی و گردآوری مطالب با استفاده از شیوه کتابخانه‌ای و منابع اینترنتی انجام شده است. شیوه انتخاب پوسترها در این پژوهش غیر تصادفی و هدفمند است.

پیشینه پژوهش

تا کنون کمتر تحقیقی مبنی بر مفهوم آشنایی‌زدایی در پوستر با تمرکز بر پوسترهای میشل باتوری انجام شده است. بیشتر تحقیق‌های صورت گرفته در زمینه آشنایی‌زدایی، مرتبط با حوزه ادبیات است. در حوزه گرافیک و ارتباطات بصری و مخصوصاً پوستر، علی‌رغم اهمیت و کاربرد فراوان آن، این موضوع چندان مورد توجه قرار نگرفته است؛ با وجود این، مطالب مرتبط با آشنایی‌زدایی و آرایه‌های بصری در این منابع وجود دارد: احمدی (۱۳۷۵) در کتاب حقیقت و زیبایی، به شباهت‌های موجود بین مدرنیسم و آشنایی‌زدایی اشاره می‌کند و آشنایی‌زدایی را از مهم‌ترین جنبه‌های کار هنر مدرن می‌داند. شفیع‌کدکنی (۱۳۹۱) در

مقاله‌ای با نام آشنایی‌زدایی، جایگاه این رویکرد را در ادبیات به تفصیل توضیح می‌دهد و بر این باور است که تمام نوآوری‌ها در حوزه ادبیات و هنر، جز در موارد بسیار استثنایی و نادر، از مقوله آشنایی‌زدایی است. صدقی (۱۳۸۹) در رساله دکتری با عنوان تحلیل عوامل و عناصر مؤثر در تأثیرگذاری پیام در تصویرسازی، به نقش مؤثر آرایه‌های بصری در طراحی گرافیک می‌پردازد. دستورالعمل‌های فیل آبی برای ایده‌آبی، از محدود کتاب‌هایی است که نیرومند (۱۳۹۰) در آن به روش‌های خلاق جهت ایده‌ی آبی هنرجویان پرداخته است و به آرایه‌های بصری نیز به اختصار اشاره کرده است.

آشنایی‌زدایی و تعاریف آن

نخستین بار «ویکتور شک洛夫سکی»^۲ (متولد ۱۸۹۳م) فرمالیست روسی، مفهوم آشنایی‌زدایی را مطرح و تئوریزه کرد. او این اصطلاح را برای اولین بار در مقاله‌اش به نام تکنیک هنر به کار برد و در مورد احساس نیاز به تغییر شکل چیزهایی که بیش از حد برای ما عادی و روزمره شده‌اند، مانند کلیشه در قانون ادبی، سخن گفت و معتقد بود که می‌توان آن‌ها را دوباره ساخت و قدرت تازه به آن‌ها بخشید (Lawrence, shklovski, 1984:209). او همچنین در این مقاله به تفاوت زبان شعر و زبان معمولی اشاره کرد و بر این باور بود که ادراک زبان شعر برای ما بسیار سخت‌تر از ادراک زبان روزمره است؛ سخن شاعرانه، پر معنی و دارای ساختمان بندی است و سخن معمولی، یکنواخت، عادی و آسان است. او تفاوت فاحش میان زبان روزمره و زبان شعر را همچون کلیدی برای خلق هنری می‌داند که از عادت‌ها و خوگرفتن‌های غیرارادی جلوگیری می‌کند (shklovski, 1998:16). این تفاوت میان زبان هنری و زبان روزمره و عادی، از نظر شک洛夫سکی در همه فرم‌ها و قاعده‌های هنری جای دارد و تعمیم‌پذیر است.

میشل باتوری

میشل باتوری از طراحان گرافیک کنونی و از پوسترسازان مکتب لهستان است. او در واقع نقطه برخورد دو دنیای متفاوت پوستر لهستان و سوررئالیسم را نشان می‌دهد. او در بیشتر موارد یک شیء قابل پذیرش می‌سازد (چیزی نمی‌سازد که فقط حاصل از اضافه شدن دو شیء و تلفیق‌شان باشد) بلکه با عناصر آشنا یک عنصر ناآشنا و تازه می‌سازد.

شگردهای آشنایی‌زدایی در پوسترهای میشل باتوری

در بهره‌گیری از آشنایی‌زدایی سعی هنرمند بر آن است که درک جدیدی از اشیاء به مخاطبان بدهد، آن‌ها را به یک بازی دعوت کند و از آن‌ها بخواهد با اندیشیدن، کدهای او را رمزگشایی کنند. از این‌رو دست‌یابی به این آرمان‌ها در طراحی گرافیک، با شگردها و شیوه‌های مختلفی از جمله آرایه‌های بصری امکان‌پذیر است.

آرایه‌های بصری^۳

آرایه‌های بصری به آن شاخه از مطالعات فرهنگ تصویری گفته می‌شود که ترکیب‌ها و دگرگونی‌های عمدی و ماهرانه را برای رسیدن به معنای جدید مطالعه می‌کند. این تمهیدات

در ذات خود نوعی تأثیر ذهنی و احساس لذت مواجهه با یک موضوع خلأقانه را دارند که ناشی از ترکیب‌ها، جایگزینی‌ها و انحراف از معیارها است (صدقی، ۱۳۸۹: ۳۱). در ادامهٔ مبحث با شرح و تفصیل آرایه‌های بصری مورد استفاده در پوسترهای میشل باتوری روبه‌رو هستیم.

۱. هم جوشی^۴

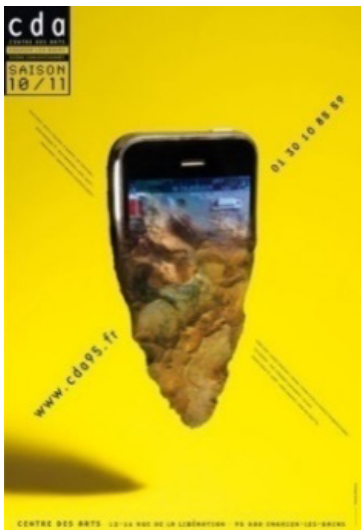
هم جوشی دو عامل و یا عنصر الف و ب به گونه‌ای است که هر دو عامل در تصویر دیده شوند اما به گونه‌ای در هم ادغام شده باشند (صدقی، ۱۳۸۹: ۲۲). تصاویری که در انواع محصولات ارتباطی مانند آرم‌ها، پوسترها، تصاویر کتب و نشریات، شخصیت‌های انیمیشن و کمیک‌ها استفاده می‌شوند، گاهی متشکل از دو یا چند عنصر تصویری‌اند که به شیوه‌ای هنرمندانه در هم ادغام می‌شوند تا تمام اجزاء در یک کلیت یکپارچه نشان داده شوند. آمیختگی در این آثار به گونه‌ای است که دو موضوع به نحوی در یکدیگر ادغام شده‌اند که هر دو قابل تشخیص هستند. هم جوشی موجب می‌شود بخشی از مجموعه صفات شبکهٔ مفهومی که به‌طور ضمنی مربوط به موضوع اول است را برای موضوع دوم لحاظ کند و بعضی از ویژگی‌های موضوع دوم را برجسته‌تر نشان دهد و یا اینکه آن را تعدیل و یا تضعیف کند. بدین‌گونه جریان ارتباط بین دو جزء راحت‌تر برقرار می‌شود و موضوع دوم با ویژگی‌های مربوط به موضوع اول همانند و هم‌شکل است و این امر متقابلاً سبب می‌شود که تغییرات مشابهی در موضوع اول به‌وجود آید. به این ترتیب دو موضوع بر یکدیگر متقابلاً تأثیر می‌گذارند. هم جوشی در سه حالت: ترکیب، ترکیب و جایگزینی و انطباق صورت می‌گیرد.

۲. ترکیب^۵

وقتی دو موضوع که هیچ شباهت فرمی و سابقهٔ ارتباطی با یکدیگر ندارند را با یکدیگر پیوند دهیم، آن‌ها را ترکیب کرده‌ایم. برای مثال تویی را در نظر بگیرید که دست دارد. در این حالت، چون توپ روی هیچ عضوی سوار نیست که هنرمند بر اساس جایگزین کردن آن عضو با دست به این ترکیب دست یافته باشد، پس ترکیب صورت گرفته است. انواع ترکیب در پوسترها و طرح جلد‌ها دیده می‌شود؛ مانند برخی پوسترهای لهستانی که به کمک دست‌کاری و تغییر سایه‌روشن ترکیب‌های نامتعارفی ایجاد می‌کنند، طوری که خط مرز دو فرم ناهمگون برای بیننده قابل تشخیص نیست (صدقی، ۱۳۸۹: ۴۸). میشل باتوری در بسیاری از پوسترهایش از این روش بهره گرفته است. وی با ترکیب دو موضوعی که نه از لحاظ فرم و نه از لحاظ محتوا با هم در ارتباط و هماهنگی نیستند، یک تصویر جدید با مفهومی کاملاً متفاوت خلق کرده است. تصاویر ۲ و ۳، نمونه‌هایی از پوسترهای میشل باتوری را نشان می‌دهد که با استفاده از روش هم جوشی و حالت ترکیب به انجام رسیده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود در هیچ یک از این پوسترها، دو موضوع دارای شباهت فرمی و حتی مفهومی، با یکدیگر ترکیب نشده است.

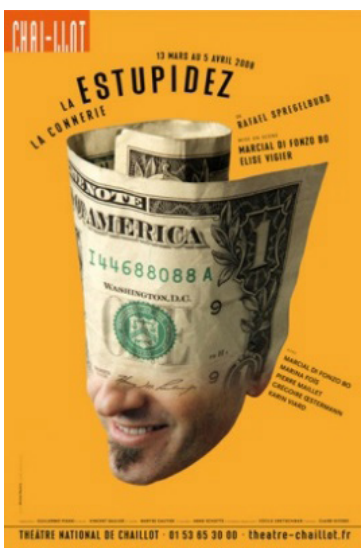
۳. ترکیب و جایگزینی^۶

همچون مبحث ترکیب که در بالا گفته شد، در ترکیب و جایگزینی، دو چیز با هم ترکیب و تلفیق می‌شوند و هر دو قابل تشخیص هستند اما یکی از موضوعات به خاطر شباهت‌های دیداری یا مفهومی، جایگزین بخشی از موضوع دوم می‌شود. یعنی موضوع دومی که قرار است

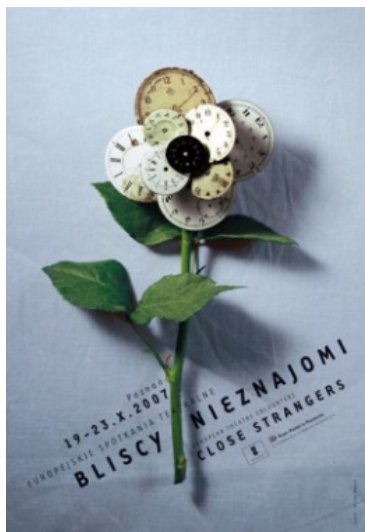
تصویر ۱

ترکیب گوشی تلفن همراه با سنگ
منبع: www.michal-batory.com

تصویر ۲

ترکیب صورت انسان با اسکناس، ۲۰۰۸
منبع: www.michal-batory.com

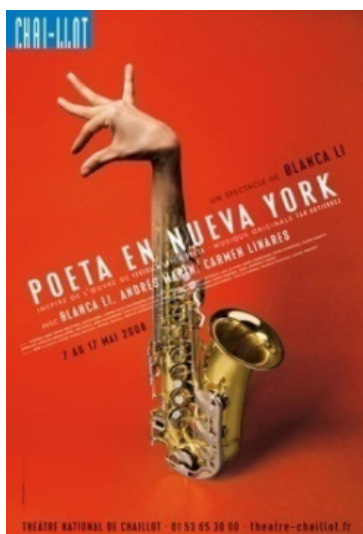
تصویر ۴

ترکیب صفحات ساعت با گلبرگ، ۲۰۰۷
منبع: www.michalbatory.com

تصویر ۳

ترکیب و جایگزینی انگشتان دست با کاکتوس، ۲۰۰۵
منبع: www.michalbatory.com

تصویر ۵

ترکیب و جایگزینی دست با ساکسیفون، ۲۰۰۸
منبع: www.michalbatory.com

با موضوع اول تلفیق شود، باید حداقل از نظر فرمی به موضوع اول شباهت داشته باشد، طوری که بیننده آن را جایگزینی برای بخشی از موضوع اول ببیند. جایگزینی ممکن است اقسام گوناگونی داشته باشد اما مهم‌ترین نکته در بهره‌گیری از این روش این است که هر بخش از یک موضوع، قابلیت جایگزین شدن با عنصر ناهمگون را به شرط داشتن حداقل شباهت فرمی داشته باشد. در تصویر ۳ که با استفاده از روش هم‌جوشی و ترکیب به انجام رسیده است، میشل باتوری با ترکیب کردن و روی هم انداختن کاکتوس و انگشتان دست، که دارای شباهت دیداری و فرمی با انگشتان دست است، در واقع کاکتوس‌ها را جایگزین انگشتان دست کرده و به یک مفهوم جدید و کاملاً متفاوت رسیده است. باتوری با جایگزینی کاکتوس‌های تیز به جای انگشتان، به مفهوم برنده^۶ انتقام^۷ اشاره می‌کند. مفهومی که مخاطب را به تفکر وا می‌دارد و در نگاه اول او را شگفت‌زده و شوکه می‌کند. تحت تأثیر قرار دادن مخاطب و درگیر کردن چشم و ذهن او در طراحی گرافیک تا آن جا اهمیت دارد که در بخش طراحی گرافیک تبلیغاتی، وارد کردن «شوک بصری» به مخاطب به عنوان هدف نهایی در نظر گرفته می‌شود. شباهت این شوک بصری با مثلاً مجموعه حاضر آماده‌های دوشان گاه وجوه مشترکی را تداعی می‌کند که بازخوردهای مختلفی را سبب می‌گردد (داوودی؛ آبکنار، ۱۳۹۱: ۲۲). تصاویر زیر، گزیده‌ای از پوستره‌های میشل باتوری با استفاده از روش هم‌جوشی و حالت ترکیب و جایگزینی را نشان می‌دهند.

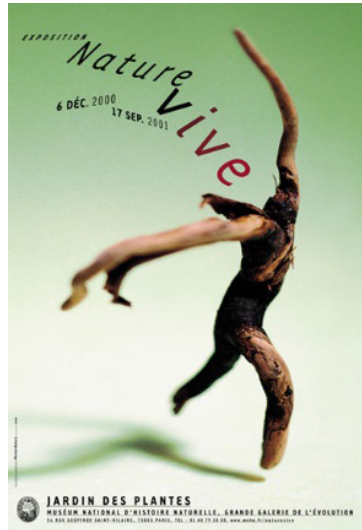
۴. انطباق^۸

قوی‌ترین نوع پیوند بصری را انطباق می‌نامیم (نیرومند، ۱۳۹۰: ۶۰). جلوه‌های شوخی آمیز روش کاریکاتورسازی عمدتاً به غافل‌گیر شدن ما به هنگام مشاهده هر نوع از شباهت در اشیای مطلقاً بی‌ربط و ناهمگون بستگی دارد. هر قدر فاصله مشاهده این اشیاء در طبیعت با ما بیشتر شود، بر زیبایی و شکوه این آثار نیز افزوده می‌شود (گامبریچ، ۱۳۸۸: ۲۶۱). انطباق انواع گوناگونی دارد:

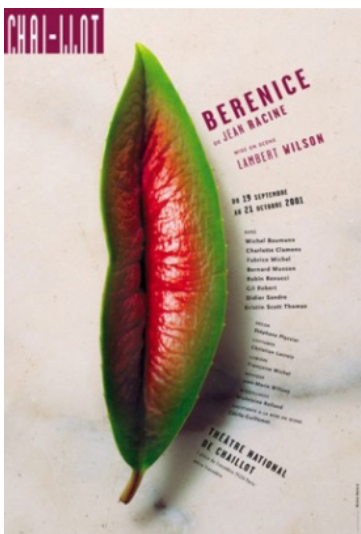
تصویر ۷

انطباق صورت انسان با گلبرگ، ۲۰۰۳
منبع: www.michalbatory.com

تصویر ۶

انطباق بدن انسان با شاخه درخت، ۲۰۰۰
منبع: www.michalbatory.com

تصویر ۹

انطباق برگ و لب و یا لب و برگ، ۲۰۰۱
منبع: www.michalbatory.com

تصویر ۸

انطباق صلیب با اشیای گوناگون، ۲۰۰۵
منبع: www.michalbatory.com

۱.۴. انطباق طبیعی^۱

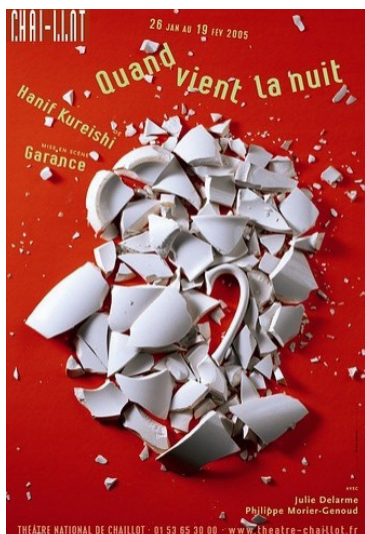
ذهن انسان الگوهایی را پشت ظاهر موضوعات مریبی درک می‌کند. این الگوها گاهی به صورت اتفاقی در چیزهای دیگری به غیر از آن چه که ذهن انتظار دیدن آن را دارد وجود دارد و به کمک برخی شباهت‌های دیگر، همسانی، تشدید و قابل تشخیص می‌شود. در تصویر ۶ باتوری با دید تیز بینانه‌اش به یک شاخه و در نهایت با عکاسی از آن در زاویه‌ای مناسب، آن را در هیبت انسانی بی‌سربه مان‌شان می‌دهد.

۲.۴. انطباق مصنوعی^۱

یکی دیگر از راه‌های خلق تصاویر غیر منتظره، انطباق الگوهای پرکاربرد و ملکه ذهن مخاطب، با اجزای نامتعارف و ناهمخوان است که طراح در میان انباشتگی اجزای ناهم‌خوان، از عوامل کمکی مثل نور، سایه و رنگ برای تقویت و قابل تشخیص شدن این الگوی پنهانی استفاده نماید (صدقی، ۱۳۸۹: ۵۸). در این نوع انطباق هم نشانه تکرار شده و یا متعدّد و هم، متن ساخته شده قابل رؤیت است؛ مثل نقاشی‌های معروف «جوزه آرچیمبولدو» از کتابدارهایی که به کمک کتاب‌ها و یا کشاورزهایی که به کمک میوه و سبزی توصیف شده‌اند (والکر؛ چاپلین، ۱۳۸۵: ۲۰۰). در تصویر ۷ میشل باتوری با تکرار یک نشانه در رنگ‌های مختلف و کنار هم قرار دادن عناصر هم‌خوان (گل‌برگ‌ها) و انطباق آن‌ها با الگوی چهره یک زن، از انطباق مصنوعی بهره جسته است. در تصویر ۸ او نشانه‌های مختلف و ناهم‌خوان بسیاری را طوری کنار هم قرار می‌دهد که آن را در هیبت یک صلیب مشاهده می‌کنیم. طراح با استفاده از نشانه‌های رنگارنگ و انطباق آن‌ها با الگوی صلیب که نشانه مقدّس مسیحیت است، مخاطب را درگیر تفکر می‌کند و اطلاعات زیادی را در ذهن مخاطب به یکدیگر پیوند می‌زند.

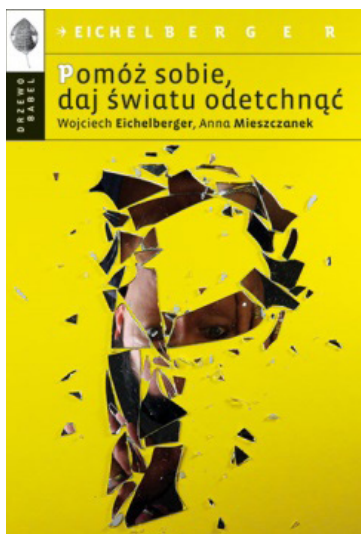
۳.۴. انطباق دووجهی^۱

در تصویر ۹ طراح با توجه به شباهت فرمی لب و برگ، دست به نوعی از انطباق می‌زند، آن‌گونه که ما آن را به صورت یک کلیت ببینیم. این انطباق، انطباق دو وجهی نامیده می‌شود. دیگر نمی‌توان گفت که این تصویر برگ است یا لب، بلکه آن را برگی می‌بینیم که لب هم هست و یا لبی که ممکن است برگ هم باشد. اشتراکات فرمی دو تصویر طوری بر هم منطبق شده است که قطع یا بریدگی واضحی در آن دیده نمی‌شود.

تصویر ۱۱

انطباق صورت انسان با قوری شکسته، ۲۰۰۵
منبع: www.michalbatory.com

تصویر ۱۰

روی جلد کتاب، میشل باتوری
منبع: www.michalbatory.com

۵. ۴. انطباق بازتعریف شده^{۱۲}

در این روش، یک نشانه آشنا را به اجزای مختلف تقسیم کرده، سپس از ترکیب این اجزا، نشانه جدیدی را بازتعریف می‌کنیم. بنابراین نشانه جدیدی را می‌بینیم که اجزای آن یادآور نشانه تقسیم شده است، این ترکیب جدید را انطباق بازتعریف می‌نامیم (نیرومند، ۱۳۹۰: ۶۰). همان‌گونه که مشاهده می‌شود در تصویر ۱۰ طراح با استفاده از قطعات شکسته شده آینه و انطباق آن با حرف p انگلیسی، یک شکل جدید ساخته است.

در تصویر ۱۱ طراح با کنار هم قرار دادن قطعات یک قوری شکسته شده، یک صورت مردانه پدید آورده است. در واقع او با کنار هم قرار دادن اجزای یک شی، صورت جدیدی را به وجود آورده و یک تصویر جدید را دوباره تعریف کرده است.

۵. ۵. هم‌جواری^{۱۳}

هم‌جواری یک شیوه بیان ساده است، از این‌رو مردم عادی با این شیوه راحت‌تر ارتباط برقرار می‌کنند و این شیوه برای درک و فهم مخاطبان عام ساده‌تر است. در هم‌جواری دو چیز و یا بیشتر، با هم در یک کادر قرار می‌گیرند، بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و کیفیت‌هایی را به یکدیگر انتقال می‌دهند و با نزدیک شدنشان به یکدیگر، بیشتر به صورت یک گروه دیده می‌شوند. در هم‌جواری، عناصر هویت مستقل خود را حفظ می‌کنند و میان آن‌ها رابطه‌ای ایجاد می‌شود که یک نوع تأثیرگذاری را مشخص می‌کند. هم‌جواری در سه حالت: ارتباط، شباهت، تقابل و ضدیت صورت می‌گیرد.

۱.۵. ارتباط^{۱۴}

در این حالت، معمولاً یکی از تصاویر به گونه‌ای انتخاب می‌شود که با توجه به ذخیره‌های ذهنی مخاطب،

تصویر ۱۲

هم‌جواری قاشق‌ها و بشقاب خالی، به منظور به چالش کشیدن فقر جهانی
منبع: www.michalbatory.com

تداعی‌کننده حالت‌های عاطفی دلپذیری باشد و دیگری، موضوع جدیدی است که باید در ذهن تثبیت شود (صدقی، ۱۳۸۹: ۳۷). این باعث می‌شود کیفیاتی مثبت از موضوع اول به موضوع دوم که کمتر احساس برانگیز است سرایت کند و سپس آن را تثبیت کند. در بیشتر هم‌جواری‌ها از این ترکیب استفاده می‌شود تا یک موضوع تازه را به یکی از مفاهیم طبقه‌بندی شده در ذهن پیوند بزند. در تصویر ۱۲ با هم‌جواری از نوع ایجاد ارتباط مواجه می‌شویم. هم‌جواری قاشق‌های تکثیر یافته و بشقاب خالی، باعث ایجاد یک رابطه و تأثیرگذاری متقابل آن‌ها بر یکدیگر می‌شود. هجوم عظیم قاشق‌ها به بشقاب خالی، همگی ذهن را به سوی مفهوم مورد نظر طراح یعنی نمایش فقر و گرسنگی جهانی سوق می‌دهد.

۲.۵. شباهت ۱۵

هم جواری از نوع رابطه شباهت تا حدود زیادی کیفیت تشبیه را در آرایه‌های کلامی دارد. در یک تشبیه کلامی، چیزی با چیز دیگر مقایسه می‌شود و ویژگی‌هایی از یکی به دیگری منتقل می‌شود. «اتوموبیل من همانند رخس است»، چنین تشبیهاتی در عکاسی تبلیغاتی رایج است و معمولاً به واسطه کنار هم قرار دادن دو چیز در یک قاب تصویر صورت می‌گیرد، به گونه‌ای که شباهت آن‌ها به طور تلویحی به بیننده القا شود (صدقی، ۱۳۸۹: ۴۴).

۳.۵. تقابل و ضدیت ۱۶

تصویر ۱۳ مربوط به رخدادی در کتابخانه ملی فرانسه است. در آن، میشل باتوری یک صفحه کاغذ را در کنار یک سنگ قرار داده است؛ نرمی و انعطاف‌پذیری کاغذ در کنار زبری و سختی سنگ. این پوستر ممکن است تصویری از جمله «بنگر که از کجا تا به کجا» باشد. میشل باتوری در این جا با برداشتن آن چه که از مرحله سنگ‌نگاری تا مرحله کاغذنگاری وجود داشته، مراحل دگردیسی صفحات نوشتاری را حذف کرده و آغاز و پایان این دگردیسی را کنار هم گذاشته است و پیشرفت و تکنولوژی را به چالش می‌کشد.

۶. جانشینی ۱۷

در جانشینی پرسش‌هایی از این دست مطرح می‌شود: چه چیزی را می‌توان جانشین کرد؟ به جای این چه چیز دیگری را می‌توان قرار داد؟ (اسبورن، ۱۳۶۸: ۱۳۷) از آن جا که در جانشینی، شباهت بین دو موضوع زیاد نیست، طراح باید از عواملی کمک بگیرد تا ذهن مخاطب راحت‌تر بتواند این شباهت‌ها را پیدا کند. در جانشینی، عوامل کمکی و جانی به باورپذیر شدن و درک درست این مفهوم کمک می‌کنند. در تصویر ۱۴ میشل باتوری برای نشان دادن داستان هملت از یک مجسمه استفاده می‌کند.

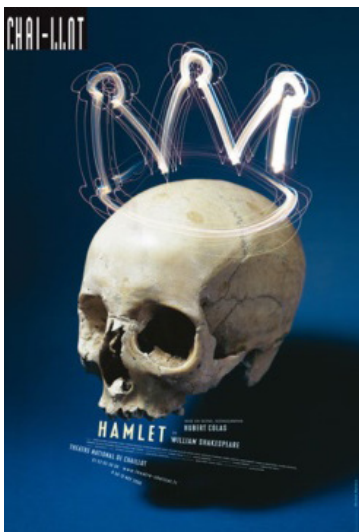
مجسمه در فضا است و از سایه‌اش فاصله دارد، این گونه فضا سازی دالی بر معلق بودن فضا است. تاجی که روی سر مجسمه قرار دارد محو و شبیح‌گونه است و حتی پرسپکتیو هم ندارد. اگر باتوری به جای این تاج، یک تاج واقعی روی سر مجسمه می‌گذاشت، تصویر مسخره و مضحک می‌شد و ما را از دریافتن صحیح تراژدی هملت دور می‌کرد. رنگ، در واقع حاوی اخبار و اطلاعات زیادی است و از این جهت برای کسانی که در کار ارتباط بصری هستند، اهمیت دارد (داندیس، ۱۳۸۴: ۸۲). رنگ‌ها، سردی و بیشتر سردی گور و مرگ را یادآوری می‌کنند. او برای رساندن این مفهوم از نوعی از رنگ آبی استفاده کرده که به تیرگی و خاموشی می‌رود. اگر چشم را تار کرده و به تصویر نگاه کنیم، متوجه می‌شویم که نوشته هملت دقیقاً جای دندان‌های شکسته مجسمه است. تصویر مجسمه یک عکس است در حالی که تاج روی سرش شبیح‌گونه و غیر واقعی است. تصویر عکاسی، کیفیتی دارد که هیچ یک از دیگر هنرهای بصری از این لحاظ به پای آن نمی‌رسد؛ منظور، کیفیت بسیار واقع‌نمایانه و باورکردنی آن است که می‌تواند تأثیر عمیقی بر ذهن مخاطب بگذارد (افشار مهاجر، ۱۳۸۸: ۵۳۹).

نقش نوشته در اعلان، در نهایت، دقیق‌تر کردن هدف تصویر و پیام آن است (ممیز، بی تا: ۱۵۹). در این پوستر، تایپ به بهتر ساخته شدن تصویر کمک می‌کند. حروف از طریق نوع شکل و چگونگی قرار گرفتن در درون کادر می‌توانند در انتقال هر چه بهتر محتوای مورد نظر به مخاطب تأثیر بسزایی را داشته باشند (لوکره، ۱۳۸۴: ۸۵).

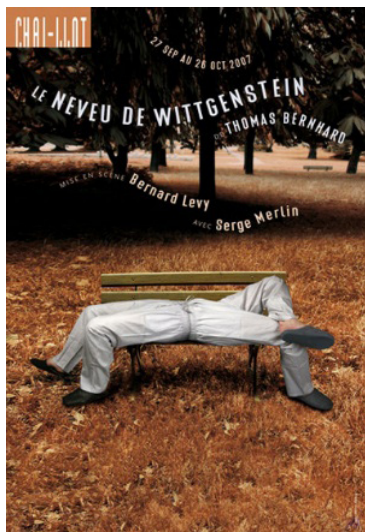
تصویر ۱۳

هم جواری دو عنصر متضاد، نرمی و سختی، ۱۹۹۹
منبع: www.michalbatory.com

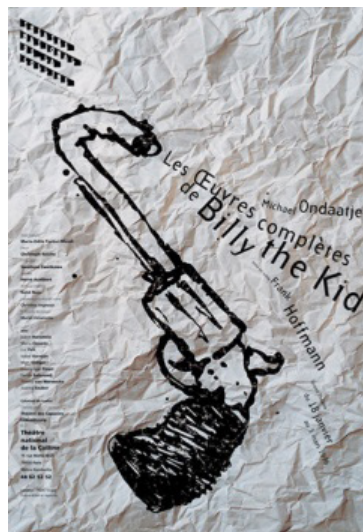
تصویر ۱۴

جانشینی مفهوم هملت با کنار هم قرار دادن عناصر
حاضر در پوستر، ۲۰۰۶
منبع: www.michalbatory.com

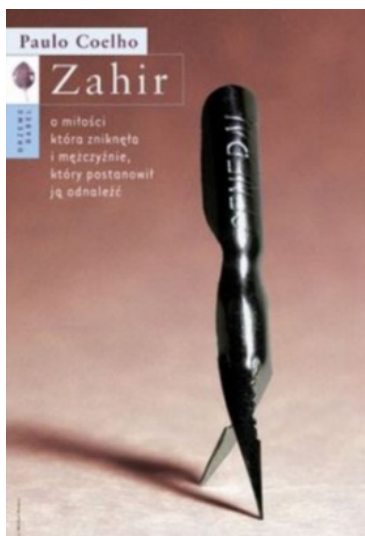
تصویر ۱۶

حذف سایر اعضای بدن و اضافه کردن پا، ۲۰۰۷
منبع: www.michalbatory.com

تصویر ۱۵

وارونه‌سازی لوله تفنگ به منظور نمایش نگاه ضد
خشونت
منبع: www.michalbatory.com

تصویر ۱۷

جان بخشیدن به قلم بی‌جان
منبع: www.michalbatory.com

تصویر ۱۸

استفاده از استعاره تصویری و بهره‌گیری از شباهت انگشتان و کلایه‌های
پیانو، ۲۰۰۶ منبع: www.michalbatory.com

کسی که تراژدی هملت را دیده و یا خوانده است، در اولین نگاه و حتی بدون خواندن نوشته متوجه موضوع هملت می‌شود. بنابراین عوامل کمکی نقش بسیار مهمی در باورپذیری و فهمیدن درست مفهوم جانشینی ایفا می‌کنند.

۷. وارونه‌سازی^{۱۸}

وارونه‌سازی از ریشه‌های یونانی و به معنی جهالت ساختگی و نادان‌نمایی است. در این شیوه، هنرمند سعی می‌کند با وارونه جلوه دادن موقعیت یا مفهومی، بر مفهوم اصلی تأکید کند و مخاطب را وادار کند تا در مورد درستی یا نادرستی دو مفهوم بیندیشد (سماوی، ۱۳۹۳: ۹۴). در تصویر ۱۵، لوله تفنگ را وارونه کرده و نگاه ضد خشونت را به تصویر کشیده است. میشل باتوری در واقع با وارونه‌سازی لوله تفنگ، بر مفهوم اصلی خشونت تأکید می‌کند و مخاطب را وادار می‌نماید تا در مورد درستی یا نادرستی مفهوم فکر کند.

۸. حذف^{۱۹}

در تکنیک حذف، در صورتی به سادگی موفقیت‌آمیز و شگفت‌آور دست پیدا می‌کنیم که ویژگی‌های بارز نشانه را درست تشخیص دهیم. تصویر ۱۶ پوستریک نمایش است. طراح با توجه به مفهوم داستان، از تکنیک مختصرگرایی استفاده کرده است و بالا تنه، سر و دست‌ها را حذف کرده است.

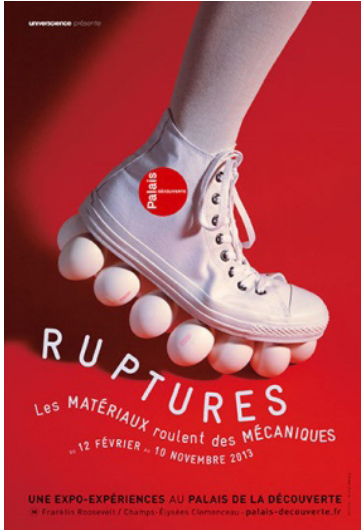
۹. جان بخشی^{۲۰}

در تصویر ۱۷ هنرمند از آرایه جان بخشیدن به اشیاء بهره برده است. او به قلم نویسنده شخصیتی انسانی بخشیده و به آن پاهایی برای راه رفتن داده است. پاهای قلم احتمالاً اشاره به مفهوم داستان زهیر، نوشته پائلو کوئلو دارد که در آن، راوی داستان همه جا را برای پیدا کردن همسرش جست‌وجو می‌کند.

۱۰. استعاره^{۲۱}

استعاره از ریشه عاریت گرفتن به معنای استفاده از واژه‌ای به جای واژه دیگر به واسطه مشابهت میان آن دو و ابزاری بیانی است که چارچوب‌های تازه‌ای برای نگاه به دنیای پیرامون در اختیار ذهن قرار می‌دهد و به سبب وظیفه‌ای که هنرمند در این راستا برعهده دارد، ابزاری بسیار کارآمد برای خلق آثار بدیع است. استعاره، جانشینی یک لفظ به جای لفظ دیگر است (فتوحی، ۱۳۸۹: ۱۸۴). در

تصویر ۱۸ میشل باتوری با استفاده از استعاره تصویری، مفهوم برابری نژاد سفید

تصویر ۲۰

چشم پوشیدن از واقعیات و عوامل طبیعی
منبع: www.michalbatory.com

تصویر ۱۹

طنز تصویری با بهره‌گیری از ترکیب دو عنصر
نامتجانس
منبع: www.michalbatory.com

و سیاه را در غالب پیانو به تصویر می‌کشد، همان گونه که نواختن یک قطعه کامل و زیبا با پیانو، تنها در صورت استفاده از تمام کلایه‌های پیانو امکان پذیر است.

طنز ۲۲

طنز واژه‌ای عربی است و در لغت به معنی افسوس کردن، ریشخند کردن، طعنه زدن و سرزنش است (عمید، ۱۳۸۶: ۱۴۰۵). در اصطلاح ادبی، طنز به نوع خاصی از آثار منظوم یا منثور گفته می‌شود که اشتباهات یا جنبه‌های نامطلوب رفتار بشری، فسادهای سیاسی یا حتی تفکرات فلسفی را به شیوه‌ای خنده‌دار به چالش می‌کشد (اصلانی، ۱۳۸۹: ۱۴۰). در تصویر ۱۹ میشل باتوری با بهره‌گیری از شیوه طنز، یک سکه را با چندین ریشه ترکیب کرده است. او با ترکیب این دو عنصر نامتجانس سلطنت موروثی را به چالش می‌کشد.

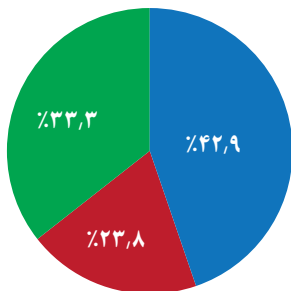
نادیده گرفتن قوانین طبیعی ۲۳

در تصویر ۲۰ مشاهده می‌کنیم که هنرمند چگونه واقعیت را برای هرچه باورپذیرتر شدن مفهوم مورد نظرش کنار گذاشته و قوانین طبیعی را نادیده گرفته است. تصویر در واقعیت و بدون نادیده گرفتن قوانین طبیعی، باید به گونه‌ای بود که همه تخم مرغ‌ها، و مخصوصاً تخم مرغ‌های جلویی له می‌شدند اما از آن جایی که محدودیتی برای ذهن هنرمند نیست، او نه تنها این قوانین را نادیده می‌گیرد بلکه ذهن مخاطب را هم پذیرای یک واقعیت جدید و تازه تعریف شده می‌کند.

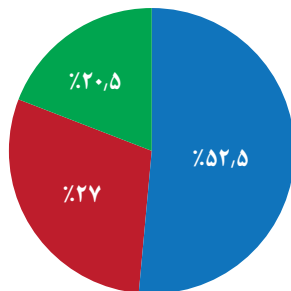
در پایان قابل ذکر است، اکنون آرایه‌های ادبی، همان طور که در زبان ما مطرح است، در هنر طراحی گرافیک در قالب تصویر به مبحث تازه پژوهشی تبدیل شده است. در این جا پس از جمع‌آوری و بررسی ۲۱۳ بوستر موجود از میشل باتوری و تفکیک تکنیک فرم بیان هر کدام از آن‌ها درصد بهره‌گیری میشل باتوری از سه آرایه اصلی به شرح نمودار ۱ است. همان‌گونه که مشخص است، استفاده از هم‌جوشی به طرز خیره‌کننده‌ای بر دو آرایه دیگر یعنی هم‌جواری و

آرایه‌های بصری	رابطه	شبهات	تضاد
هم جوشی	ترکیب‌های غیرعادی تسری معانی دو بخش به یکدیگر عدم هم‌خوانی با واقعیت	پیچیدگی و تاخیر در فهم بیان استعاری بیان دو پهلو نوسان معانی بین دو طنزآمیز و کتابی	عجیب و غریب بی تناسب کشمکش درونی
هم جواری	موضوعات ساده و روزمره مطالعه تصویری درک سریع	تشبیه‌های بصری چند معنایی	کشمکش مقابله درگیری تضاد
جانثینی	نا هم‌خوانی با واقعیت بیان غیر مستقیم تداعی کننده	بیان استعاری درک بفرنج و پیچیده موضوع عدم صراحت	تقابل ضمنی
ترکیب همزمان آرایه‌های بصری	بیان پیچیده، نوآوری، خاطره انگیزی، لذت ناشی از کشف زیرکی در ارائه موضوع		

جدول ۱. جمع‌بندی آرایه‌های بصری، ۱۳۹۵. منبع: پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد نگارنده

نمودار ۲
درصد بهره‌گیری میشل باتوری از زیرمجموعه‌های هم‌جوشی
منبع: نگارنده

نمودار ۱
درصد بهره‌گیری میشل باتوری از سه آرایه اصلی
منبع: نگارنده

جاننشینی برتری دارد.

از آن جا که اغلب کارهای باتوری با استفاده از تکنیک هم‌جوشی صورت گرفته است، پوستره‌های انجام شده با این روش دوباره بررسی شد تا آماری دقیق‌تر از زیرمجموعه‌های هم‌جوشی مورد استفاده میشل باتوری در اختیار خوانندگان این پژوهش قرار گیرد. بر اساس داده‌های موجود در نمودار ۲، استفاده از شیوه ترکیب نیز از دو حالت دیگر در شیوه هم‌جوشی پیشی گرفته و ۴۲٫۹ درصد از کل را به خود اختصاص می‌دهد.

نتیجه

با تشریح آرایه‌های بصری در پوستره‌های میشل باتوری این نتایج به دست می‌آید که هر کدام از آرایه‌ها به گونه‌ای متفاوت از هم باعث ایجاد دگرگونی‌هایی هدفمند و مؤثر در فرم بیان موضوع و تأثیرگذاری قانع‌کننده‌ای در مخاطب می‌شود. همچنین، هم‌جوشی پرکاربردترین آرایه بصری استفاده شده در پوستره‌های میشل باتوری است. او از جمله افرادی است که کارهایش آشکارا بر اساس آشنایی‌زدایی از اشیاء صورت می‌گیرد. در فرآیند آشنایی‌زدایی از اشیاء، او اغلب از آرایه‌های بصری بهره می‌گیرد. آنچه که با عنوان آرایه‌های بصری و شگردهای آشنایی‌زدایی گفته شد، از جمله پرکاربردترین روش‌های ایجاد آشنایی‌زدایی در پوستره‌های میشل باتوری است. او با تکیه بر رویکرد آشنایی‌زدایی و استفاده از آرایه‌های بصری گاه به صورت تکی و گاه به صورت هم‌زمان، دارای بیانی پیچیده همراه با نوآوری در ارائه موضوع است و از آشنایی‌زدایی به معنای واقعی ایجاد خلاقیت بهره می‌گیرد.

پی‌نوشت

۱. Michal Batory
۲. Viktor Shklovsky
۳. Visual Arrays
۴. Fusion
۵. Interweave
۶. Interchange
۷. Zemsta
۸. Coincidence
۹. Natural coincidence
۱۰. Artificial coincidence
۱۱. Equivocal coincidence
۱۲. Redefined coincidence
۱۳. Collocation
۱۴. Relevant collocation
۱۵. Similar collocation
۱۶. Opposite collocation
۱۷. Substitution
۱۸. Inversion
۱۹. Omission
۲۰. Animation
۲۱. Metaphore
۲۲. Humor
۲۳. Ignoring natural rules

منابع

- احمدی، بابک (۱۳۷۲). ساختار و تأویل متن. چاپ دوم. تهران: نشر مرکز.
- اسبورن، الکس اس (۱۳۶۸). پرورش استعداد همگانی ابداع و خلاقیت. ترجمه حسن قاسم زاده. تهران: نشر نیلوفر.
- اسماعیلی، عرفانه (۱۳۹۵). شناخت مفهوم آشنایی‌زدایی در گرافیک با تمرکز روی پوستره‌های

- میشل باتوری. پایان نامه کارشناسی ارشد طراحی گرافیک. دانشکده هنر. دانشگاه تربیت مدرس.
- اصلانی، محمدرضا (۱۳۸۹). فرهنگ واژگان و اصطلاحات طنز. تهران: نشر قطره.
- افشار مهاجر، کامران (۱۳۸۸). گرافیک در صنعت نشر. تهران: نشر سمت.
- داندیس، دونیس ا (۱۳۸۴). مبادی سواد بصری. چاپ دوم. ترجمه مسعود سپهر. تهران: نشر سروش.
- داودی آبکنار، آرمان (۱۳۹۱). زیبایی شناسی و کاربرد طراحی گرافیک. تهران: انتشارات نوردان.
- سماوی، غلامرضا (۱۳۹۳). کاربست طنز در گرایش‌های نوین هنر معاصر. ماهنامه تخصصی هنر شماره ۹۶-۹۰.
- شفیعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۹۱). آشنایی‌زدایی. مجله ی بخارا. شماره ۸۹-۹۰. صص ۲۱-۱۲.
- صدقی، مهرداد (۱۳۸۹). تحلیل عوامل و عناصر موثر بر تأثیر گذاری پیام در تصویرسازی. رساله دکتری پژوهش هنر. دانشکده-ی هنر. دانشگاه تربیت مدرس.
- عمید، حسن (۱۳۸۶). فرهنگ فارسی عمید. تهران: نشر امیرکبیر.
- فتوحی، محمود (۱۳۸۹). بلاغت تصویر. تهران: نشر سخن.
- گامبریچ، ارنست (۱۳۸۸). تحولات ذوق هنری در غرب. ترجمه محمدتقی فرامرزی. تهران: موسسه تألیف ترجمه و نشر آثار هنری متن.
- لوکرنه، آلن (۱۳۸۴). خیال شرقی کتاب تخصصی هنرهای تجسمی. گردآورنده مصطفی گودرزی. تهران: موسسه تألیف ترجمه و نشر آثار هنری متن.
- ممیز، مرتضی (بی تا). طراحی اعلان. تهران: انتشارات هنری ویلهلم.
- نیرومند، محمدحسین (۱۳۹۰). دستورالعمل‌های فیل آبی برای ایده‌آبی. تهران: انتشارات فرهنگ سرای میردشتی.
- والکر، جان آلبرت؛ چاپلین، سارا (۱۳۸۵). فرهنگ تصویر. ترجمه حمید گرشاسبی و سعید خاموش. تهران: اداره کل پژوهش‌های سیما.